Вступ до ЙОНИ

Йона жив за часів правління Єробоама II, царя Північного Ізраїльського царства з 782 до 753 роки до н.е. (2 Царів 14:25). Його ім'я означає «голуб». У той час Ассирія була домінуючою політичною силою і грізним ворогом, але за півтора століття вона зазнає повної катастрофи. І все ж це був незвичайний момент у часі, коли єврейський пророк був покликаний проповідувати язичникам.

Зміст

1 Йона ухиляється від свого проповідницького обов'язку
2 Йона кається і повертається до Бога
3 Йона проповідує в Ніневії
4 Йона шкодує про свою роль і обурюється, що Бог помилував Ніневію

Головна тема

Ця книга завдає удару по єврейському почуттю власної винятковості і підтверджує той факт, що Бог є Богом для всіх народів. Він хоче, щоб усі люди спаслися. Він пропонує Свою благодать, милосердя і спасіння всім людям, незважаючи на їх етнічну чи національну приналежність. Ізраїль повинен був зрозуміти свою роль у більш масштабному Божому плані спасіння. Всі, хто покається і підкориться Богові, відчують Боже духовне оновлення.

Спеціальний розділ

ЙОНА ТА «КИТ»? 2
КІНЦЕВІ ПРИМІТКИ 5

ЙОНА

[1:1] Хоча скептики вважають і саму книгу, і її пророка вигадкою, історичність цієї книги та її пророка підтвердив Сам Ісус (Матвія 12:38–41, 16:4; Луки 11:29–32). Йона в череві риби так само історично реальний, як і Ісус у серці землі. Докладніше про історичність і достовірність Книги пророка Йони дивіться у J.W. McGarvey (1896), Jesus and Jonah (Cincinnati, OH: Standard Publishing).

[1:2] Представлення Ніневії як «великого міста» було історично підтверджено археологічними дослідженнями, зокрема, сера Остіна Генрі Лейарда на початку XIX століття.

ЙОНА ТА «КИТ»?

Скептики часто виступали проти згадки про «кита» в Матвія 12:40, наполягаючи на тому, що абсурдна навіть сама ідея про те, що людина може бути проковтнута такою істотою і вижити. Проте, їхні аргументи виявилися безпідставними з двох причин: по-перше, цьому існує історичний прецедент, що вказує на можливість такого явища; і по-друге, текст цієї історії наполягає на тому, що морська істота, про яку йдеться, була утворена Богом надприродним чином з певною метою[1]. Бог спеціально «**приготував**» (*мана* – призначив, створив, приготував) велику рибу[2]. Це саме слово використовується далі в книзі для позначення інших випадків прямого втручання Бога: Він також **приготував** рослину (4:6), хробака (4:7) і східний вітер (4:8)[3]. Джордж Кенсдейл був правий у своєму висновку: «Немає сенсу розмірковувати про повне фізичне пояснення інциденту, який в першу чергу є **метафізичним**, тобто **чудесним**»[4]. З ним погоджуються Макклінток і Стронг: «Ця подія явно **чудесна** і тому більше не належить до сфери зоологічних дискусій»[5]. Виживання Йони після перебування всередині морської істоти не більш дивовижне, ніж виживання Шадрака, Мешака та Абед-Него після «вогняної печі» (Даниїла 3:27).

На додаток до висновків, які можна навести як докази (1) достовірності того, що Йону проковтнув **кит**, і (2) чудесного Божого приготування цього створіння, третє роз'яснення полягає в **перекладі**. У самому тексті книги йдеться, що «Господь приготував велику **рибу**, щоб проковтнула Йону» (Йони 2:1). Єврейське слово *dag*, що лежить в основі англійського (і українського) перекладу «риба» (2:1, 2, 11) – це **загальний** термін, який «завжди має збірне значення "риба"»[6]. Вільям Гезеніус, чиї лексикографічні дослідження давньоєврейської мови не

мали собі рівних, визначав слово *даґ* просто як «риба»[7]. Видатний дослідник івриту К.Ф. Кейл наполягав на тому, що «велика риба, **яка не має більш точного визначення**, не була китом»[8]. Отже, слід зробити висновок, що слово, яке використовується в Книзі Йони для позначення морської істоти, яка проковтнула Йону, відноситься без розбору до **будь-якого виду риб** – незважаючи на формальні таксономічні класифікаційні схеми, розроблені науковою спільнотою за останні кілька століть. Воно має таку ж загальну широту, яка притаманна українському слову «риба» і може стосуватися будь-якої холоднокровної водної хребетної тварини – від форелі, окуня чи коропа до акул, скатів, медуз і раків[9].

Однак, навіть тут слід зробити деяке уточнення. Згідно з сучасною зоологічною класифікацією, «кит» не є «рибою» – він класифікується як **ссавець**. Знавці івриту не відзначають такого розмежування в термінах, що використовуються в Старому Заповіті. Звичайний термін *даґ* на позначення «риби» не обов'язково **виключає** кита у своєму застосуванні. Дійсно, тисячі років тому Бог не мусив класифікувати тварин за нашою сучасною класифікаційною схемою.

В івриті використовуються три додаткові слова, які мають відношення до цієї дискусії. Два з них тісно пов'язані між собою: *тан-нім* і *тан-нін*. Перше слово зазвичай перекладається (хоча й помилково) як «дракон» у Біблії короля Якова. Новіші переклади зазвичай вживають слово «шакал», за винятком Єзекіїла 29:3 та 32:2, де середовище існування істоти очевидно водне, і тому вживається слово «чудовисько»[10]. Другий термін трактується більш вільно в Біблії короля Якова, і перекладається по-різному: як «кити» (Буття 1:21; Йова 7:12), «змій» (Вихід 7:9, 10), «дракон» (Єремії 51:34) та «морські чудовиська» (Плач Єремії 4:3). Третім відповідним терміном є «левіафан» – це транслітерація єврейського терміну «*лів-ях-тан*» (Йова 40:25; Псалом 103:26; Ісаї 27:1). Ця «дуже велика морська істота»[11], безсумнівно, була вимерлою, подібною до динозавра рептилією, яка колись населяла океани[12]. У той час як слово «левіафан», безсумнівно, відноситься до певного виду тварин, попередні два слова (*тан-нім* і *тан-нін*) є загальними і неспецифічними, як і слово *даґ*. [Цікаво, що в Ісаї 27:1 левіафан згадується і як «змій» (*нах-ґаш*) і як «дракон», або «рептилія» (*тан-нім*)].

Особливо варто відзначити той факт, що на п'ятий день творіння Бог створив морських істот. Він використав два слова для позначення цих мешканців «вод». Перший – це «душі живі» (Буття 1:20, 21б) – звичайний термін для позначення живих істот, або «створінь» (*нефеш*). Другий – це «морські істоти» (Буття 1:21а) – множина від *тан-нім*[13]. Цей останній термін є важливий для розуміння **узагальнюючого** характеру єврейської мови в її позначенні морських мешканців. Це слово помилково перекладено як «кити» в Біблії короля Якова (KJV). У Новому перекладі Біблії короля Якова (NKJV) воно перекладено як «морські істоти», в інших версіях (ASV, NASB, RSV, та NEB) – як «морські чудовиська», а в Новому міжнародному перекладі (NIV) – «морські створіння». Останні три варіанти перекладу точно передають сенс цього слова на івриті, демонструючи двозначність, характерну для єврейських позначень видів тварин у Старому Заповіті. [Примітка: слово, перекладене як «птахи» (Буття 1:20, 21, 22, 26, 28, 30), безсумнівно, має таку ж широту і багатозначність, позначаючи таким чином будь-яку істоту, здатну літати, включаючи ссавців (наприклад, кажанів), комах і рептилій (наприклад, птеродактилів)].

Чи називав Христос велику рибу, про яку йдеться в Книзі Йони, «китом» в Матвія 12:40? Матвій записав, що Ісус назвав ту морську істоту, використавши грецький термін «*кетос*». Перекладачі Септуагінти використали той самий термін у перекладі тексту Йони 1:17. Грецькі лексикографи надають вирішальне значення цього слова. Високоповажні знавці грецької мови Арндт і Гінгріх пропонують лише одне визначення слова *кетос* – «морське чудовисько»[14]. Словник, створений для використання з авторитетним грецьким текстом Нового Заповіту Об'єднаних біблійних товариств («Стислий грецько-англійський словник Нового Заповіту»), визначає *кетос* як «велике морське створіння»[15]. Тейєр наводить три терміни – «морське

чудовисько, кит, величезна риба»[16], при цьому зазначаючи, що «кит» є лише **одним із можливих варіантів** перекладу серед багатьох інших у ширшому розумінні цього терміну. Відомий автор коментаторів до Біблії Альберт Барнс наполягав: «Добре відомо, що грецьке слово, перекладене як "кит" у Новому Заповіті, не обов'язково означає кита, але може означати велику рибу або морське чудовисько будь-якого виду»[17]. Він також припускав, що ця істота була різновидом акули. Макклінток і Стронг ще більше розвинули цю думку, зазначивши, що це слово «не обмежується у своєму значенні "китом" або будь-яким китоподібним; …воно може позначати будь-яке морське чудовисько, або "кита", або "акулу", або "тюленя", або "тунця величезних розмірів"»[18]. Поважний дослідник Біблії Дж. В. Макгарві писав: «Грецьке слово, перекладене тут як "кит" – це «морське чудовисько»[19]. Ленський також надавав перевагу перекладу «морське чудовисько», стверджуючи, що «"кит" у наших версіях – це лише **варіант** перекладу»[20].

Версії перекладу терміну *кетос* у Матвія 12:40, безсумнівно, заплутують пересічного читача Нового Заповіту, переважно трактуючи його як «кит» (зокрема, в KJV, ASV та RSV). При чому обґрунтування цього невиправданого лінгвістичного рішення, яке, за твердженням Льюїса, створило «зайву проблему»[21], залишається загадкою. За іронією долі, ці три версії перекладають цей термін в Йони 1:17 як «риба». З іншого боку, в NASB, NEB та REB *кетос* у Матвія 12:40 перекладено як «морське чудовисько». Три версії, які знайшли відповідні й схожі варіанти перекладу, – це GNB («велика риба»), NIV («величезна риба») і NKJV («гігантська риба»). Слід також зазначити, що в грецькій мові узагальнююче слово для позначення риби – це *іхтус*, а не *кетос*. Останній термін відрізняється від першого тим, що *кетос* означає **морське чудовисько**, або, можливо, **величезну рибу**[22].

На основі цих лінгвістичних даних можна дійти висновку, що ні в грецькій мові, ні в івриті не знайшлося відповідного терміну, щоб точно визначити створіння, яке проковтнуло Йону. За твердженням Ерла Калланда, «ідентичність або біологічна класифікація цього великого водяного монстра невідома»[23]. Обидва слова, *даг* і *кетос*, «позначають морських істот невизначеного виду»[24].

4:6 аЄвр. *кікайон*, точна назва рослини невідома

[3:6] Історичність Книги Йони підтверджується також її зв'язком з реальними історичними особами. Царя Ніневії, про якого згадано в книзі, вчені пов'язують з одним із ассирійських монархів того часу, можливо, з Адад-нірарі III, сином Шамші-Адада V, який правив у 811–783 роках до н.е., або з Ашшур-Даном III, сином Салманасара IV, який правив у 773–755 роках до н.е.

КІНЦЕВІ ПРИМІТКИ

1. Див. Bert Thompson (1996), "Jonah, Jesus, and Anti-supernaturalism," *Reason and Revelation*, 16:86, November.
2. William Gesenius (1847), *Hebrew and Chaldee Lexicon* (Grand Rapids, MI: Baker, 1979 reprint), стор. 486.
3. Див. George Wigram (1890), *The Englishman's Hebrew and Chaldee Concordance of the Old Testament* (Grand Rapids, MI: Baker, 1980 reprint), стор. 733.
4. George Cansdale (1975), *The Zondervan Pictorial Encyclopedia of the Bible*, ed. Merrill Tenney (Grand Rapids, MI: Zondervan), 5:925.
5. John McClintock and James Strong (1881), *Cyclopaedia of Biblical, Theological, and Ecclesiastical Literature* (Grand Rapids, MI: Baker, 1970 reprint), 10:972.
6. G. Johannes Botterweck and Helmer Ringgren (1978), *Theological Dictionary of the New Testament* (Grand Rapids, MI: Eerdmans), 3:135.
7. Стор. 189.
8. C.F. Keil and F. Delitzsch (1977 reprint), *Commentary on the Old Testament* (Grand Rapids, MI: Eerdmans), 10:398.
9. *American Heritage Dictionary of the English Language* (2000), (Boston, MA: Houghton Mifflin), fourth edition, стор. 665.
10. Alfred Day (1939), "Dragon," *The International Standard Bible Encyclopaedia*, ed. James Orr (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 1974 reprint), 2:873.
11. Gesenius, стор. 433.
12. Eric Lyons (2001), "Behemoth and Leviathan—Creatures of Controversy," *Reason and Revelation*, 21:1-7, January.
13. *Biblia Hebraica Stuttgartensia* (1967/77), (Stuttgart: Deutsche Bibelstiftung), стор. 2.
14. W.F. Arndt and F.W. Gingrich (1957*), A Greek-English Lexicon of the New Testament* (Chicago, IL: University of Chicago Press), стор. 432.
15. Barclay Newman, Jr. (1971), *A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament* (London: United Bible Societies), стор. 100.
16. Joseph Thayer (1901), *A Greek-English Lexicon of the New Testament* (Grand Rapids, MI: Baker, 1977 reprint), стор. 346.
17. Albert Barnes (1949 reprint), *Notes on the New Testament: Matthew and Mark* (Grand Rapids, MI: Baker), 1:134.
18. McClintock and Strong, 10:973.
19. J.W. McGarvey (no date), *The Fourfold Gospel* (Cincinnati, OH: Standard), стор. 306.
20. R.C.H. Lenski (1961), *The Interpretation of St. Matthew's Gospel* (Minneapolis, MN: Augsburg), 1:493.
21. Jack Lewis (1976), *The Gospel According to Matthew* (Austin, TX: Sweet), 2:178-179.
22. Cf. W.E. Vine (1952), *An Expository Dictionary of New Testament Words* (Old Tappan, NJ: Revell), стор. 209.
23. Earl Kalland (1980), "*dag, daga*," *Theological Wordbook of the Old Testament*, ed. R. Laird Harris, Gleason Archer, Jr., and Bruce Waltke (Chicago, IL: Moody), 1:401.
24. Lewis, 2:178.